यतश्चविकाराद्यज्जायतइत्युक्तंतदाह इच्छेति इच्छासुखेतत्साधनेवास्पृहारूपाचित्तवृत्तिरिदंमेभूयादितिसाकामइतिरागइतिचोच्यते द्वेषोदुःखेतत्साधनेचइदंमेमाभूदितिस्पृहाविरोधिनीचेतोवृत्तिः सुखदुःखेप्रसिद्धे संघातःआत्मेंद्रियमनोयुक्तंभोक्तेत्याहुर्मनीषिणइतिश्रुतेरिंद्रियमनश्चिदात्मनामेकलोलीभावरूपोभोक्ता चेतनायापूर्वोक्ताबुद्धिःसैवशुद्धासत्त्वमयत्वाद्विमलादर्शवच्चित्प्रतिबिंबग्राहिणीतप्तायःपिंडेवद्भित्वमिवस्वयमचेतनापिचेतनात्वंप्राप्तायथाव्याप्तःस्थूलपिंडोपिचेतनएवप्रतीयतेसेयंचेतनामनःसंज्ञितासैवइच्छादिरूपापरिणमते तथाचश्रुतिःकामःसंकल्पोविचिकित्साश्रद्धाऽश्रद्धाधृतिरधृतिर्ह्रीर्धीर्भीरित्येतत्सर्वंमनएवेतिकामादीनांमनोवृत्तित्वमाह एतत्क्षेत्रमव्यक्ताख्यंसविकारंविकारेणमहदादिनातद्विकारेणचेच्छादिनासहितंउदाहृतमुक्तं नन्विच्छादयोहंप्रत्ययविषयस्यात्मनोधर्माइतिकाणादावदंति सत्यमेववदंतितेपरंतुसोस्माकंमुख्यआत्मैवनभवतितस्यशुद्धायांचितिअभेदेनाध्यस्तत्वादितिप्रागेवोक्तं अतःक्षेत्रांतर्गतस्याहमर्थस्यदृश्यस्यतादृशाएवदृश्याइच्छादयोधर्माःसंतुननःकिंचिच्छिन्नं आत्मनोसंगत्वमहंकारस्यानृतत्वंचअनुभवसिद्धंश्रुतीअप्यनुवदतः असंगोह्ययंपुरुषइतिअनृतेनहिप्रत्यूढाइति ॥ ६ ॥ इदानींज्ञानसाधनानिविधत्ते अमानित्वमिति अमानित्वादयोपिचेतोवृत्तिविशेषादृश्यत्वाच्चतत्क्षेत्रविकाराएवसंतःसत्त्वगुणकार्यत्वात्ज्ञानस्यसाधनभूताअपिउपचाराज्ज्ञानपदवाच्याभवंति एतज्ज्ञानमितिप्रोक्तमित्युपसंहारात् तत्रविद्यमानैरविद्यमानैर्वागुणैरात्मनःश्लाघित्वंमानित्वं लाभपूजाख्यात्यर्थस्यध

इच्छाद्वेषःसुखंदुःखंसंघातश्चेतनाधृतिः॥ एतत्क्षेत्रंसमासेनसविकारमुदाहृतं ॥ ६ ॥ अमानित्वमदंभित्वमहिंसाक्षांतिरार्जवं ॥ आचार्योपासनंशौचंस्थैर्यमात्मविनिग्रहः॥ ७॥ इंद्रियार्थेषुवैराग्यमनहंकारएवच ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्शनं ॥ ८॥ असक्तिरनभिष्वंगःपुत्रदारगृहादिषु॥ नित्यंचसमचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥ ९॥ मयिचानन्ययोगेनभक्तिरव्यभिचारिणी ॥ विविक्तदेशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि॥ १० ॥ अध्यात्मज्ञाननित्यत्वंतत्त्वज्ञानार्थदर्शनं॥ एतज्ज्ञानमितिप्रोक्तमज्ञानंयदतोन्यथा ॥ ११ ॥

र्मस्यप्रकटीकरणंदंभित्वं कायवाङ्मनोभिःप्राणिनांपीडनंहिंसा तेषांवर्जनममानित्वमदंभित्वमहिंसाच परेणापकृतेपिचित्तस्यनिर्विकारत्वंक्षांतिः आर्जवमकौटिल्यं आचार्योपासनंस्पष्टं शौचंमृज्जलाभ्यां बाह्यंभावशुद्धिरांतरं स्थैर्यंमोक्षसाधनेप्रवृत्तस्यविघ्नसद्भावेपितदगणनं आत्मविनिग्रहःदेहेंद्रियादिप्रचारसंकोचः ॥ ७ ॥ इंद्रियार्थेषुदृष्टेषुआनुश्रविकेषुवाशब्दादिषुवैराग्यंरागाभावः अनहंकारःदर्पराहित्यं अयोगव्यवच्छेदार्थएवकारः समुच्चयार्थश्चकारः जन्मादिषुयज्जायमानंदुःखंपरस्यव्यथादोषाश्चदैन्यादयस्तेषामनुदर्शनं ॥ ८ ॥ असक्तिरिति सक्तिःपुत्रादौममतामात्रं अभिष्वंगस्तेनसहतादात्म्याभिमानोयमेवाहमितिच पुत्रादेःसुखेऽहमेवसुखीतस्यदुःखेहमेवदुःखीतिसंगाभिष्वंगौतद्वर्जनमित्यर्थः समचित्तत्वंहर्षविषादराहित्यं कुत्रइष्टानिष्टोपपत्तिषुइष्टप्राप्तौहर्षाभावःअनिष्टप्राप्तौविषादाभावः ॥ ९ ॥ मयीतिश्लोकःस्पष्टार्थः ॥ १० ॥ अध्यात्मशास्त्रजेज्ञानेनिष्ठावत्वमध्यात्मज्ञाननित्यत्वं तत्त्वज्ञानस्यार्थःप्रयोजनमविद्यानिवृत्तिरानंदावाप्तिश्चतयोर्दर्शनं एतदमानित्वादितत्त्वज्ञानार्थदर्शनांतंविंशकंज्ञानंज्ञानसाधनमितिप्रोक्तंवेदेषु अज्ञानंज्ञानविरोधिइतोन्यथायत्तत्मानित्वादिकमित्यर्थः तस्मात्तत्परित्यागेनअमानित्वादिकमेवोपादेयमितिभावः ॥ ११ ॥

Digitized by Google